

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ОСІБ, ЯКІ ВИКОНУЮТЬ СПЕЦІАЛЬНІ ЗАВДАННЯ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЧИ РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ГРУП ЧИ ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Григоренко О. І.

Стаття присвячена питанням правового захисту осіб, які виконують спеціальні завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Автор на підставі аналізу нормативно-правових актів, існуючих точок зору науковців виказує власне бачення проблеми та пропонує до цього якісно нові підходи.

Ключові слова: конфіденційне співробітництво; оперативно-розшукова діяльність; оперативні підрозділи; правове регулювання; правові засади.

Статья посвящена вопросам правовой защиты лиц, выполняющих специальные задания по предупреждению или раскрытию преступной деятельности организованных групп или преступных организаций. Автор на основе анализа нормативно-правовых актов, существующих точек зрения ведущих ученых выражает собственное видение проблемы и предлагает к этому качественно новые подходы.

Ключевые слова: конфиденциальное сотрудничество; оперативно-розыскная деятельность; оперативные подразделения; правовое регулирование; правовые основы.

Article is devoted to the legal protection of persons performing specific tasks prevent or uncover criminal activity of an organized group or criminal organization. The author based on the analysis of legal acts existing viewpoints scientists betrays its own vision and offers this brand new approaches.

Keywords: confidential cooperation; operatively-search activity; operational units; regulation; Legal Basis.

Серед багатьох напрямів протидії органів внутрішніх справ організованій злочинній діяльності найбільш дієвим і перспективним, на наш погляд, є виконання спеціального завдання негласними штатними та позаштатними працівниками з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. За своєю сутністю така діяльність може бути визначена як розвідувальна, про що неодноразово наголошували вітчизняні науковці [7, 28].

На сьогодні означений напрям протидії злочинності є достатнім чином регламентований нормативно-правовими актами різних рівнів і різних галузей, серед яких слід виокремити Кримінальний і Кримінальний процесуальний кодекси України, Закони України “Про міліцію”, “Про оперативно-розшукову діяльність”, “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”, “Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві”, низку відомчих і міжвідомчих нормативних актів, зокрема спільний наказ Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції

України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 “Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні” тощо.

Відповідно до ст. 8 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” оперативні підрозділи мають право “виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації” (п. 8). Для цього їм надано право “мати... негласних штатних та позаштатних працівників” (п. 13) і “використовувати конфіденційне співробітництво” (п. 14) [3]. У свою чергу, у Розділі IV “Заходи щодо забезпечення боротьби з організованою злочинністю” Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” на законодавчому рівні передбачена можливість легендарного введення негласних співробітників в організовані злочинні угруповання. При цьому оперативним підрозділам надається право використання в боротьбі з організованою злочинністю негласних співробітників (ст. 13) і учасників організованих злочинних угруповань (ст. 14) [4].

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації відносить до категорії негласних слідчих (розшукових) дій, тобто до різновиду слідчих (розшукових) дій, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (ст. 272) [2, 125]. Відповідно до ст. 272 КПК України під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі й документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником вказаної групи чи злочинної організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування. Як бачимо, законодавець не розкриває самого поняття “спеціальне завдання”, а лише вказує на його мету – отримання відомостей, речей і документів, які мають значення для досудового розслідування. При цьому виконання вказаними особами такого спеціального завдання, як негласна слідча (розшукова) дія, здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора зі збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу.

У свою чергу, спільний наказ Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 “Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні” передбачає, що виконання спеціального

завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації полягає в організації слідчим і оперативним підрозділом введення уповноваженої ними особи, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, в організовану групу чи злочинну організацію під легендою прикриття для отримання речей і документів, відомостей про її структуру, способи й методи злочинної діяльності, які мають значення для розслідування злочину або злочинів, які вчиняються цими групами [5]. При цьому тактика здійснення оперативного впровадження негласних працівників для виконання спеціального завдання до організованих груп чи злочинних організацій, регламентується окремими відомчими нормативними актами з грифом обмеженого доступу.

Слід зазначити, що чинний Кримінальний процесуальний кодекс України та, відповідно, міжвідомчий наказ, уперше передбачають встановлення термінів виконання такого завдання - "виконання спеціального завдання не може перевищувати шість місяців, а за потреби строк його виконання продовжується слідчим за погодженням з керівником органу досудового розслідування або прокурором на строк, який не перевищує строку досудового розслідування" [2, 125]. За нашим переконанням, такі обмеження строку виконання спеціального завдання є недоцільним. На практиці - це комплексна спеціальна оперативно-розшукова операція, яку безпосередньо здійснюють штатні негласні працівники. Виконання такого спеціального завдання може бути як тактичним (короткостроковим), так і стратегічним (довгостроковим). Тільки на організацію та підготовку такої потребується час, який може значно перевищувати шестимісячний термін, адже до її здійснення залучається значний потенціал великої кількості спеціалістів - від психологів до гримерів і бутафорів. Потребує ретельного підготування введення негласного працівника до складу організованої групи чи злочинної організації та виведення його після виконання завдання. Слід пам'ятати, що від ретельної підготовки залежить не тільки результативність протидії злочинам, а, насамперед, здоров'я та життя самого оперативного працівника [6, 264; 7, 30].

Вітчизняний законодавець йде шляхом законодавчого заохочення та визнання соціально позитивного поведінкою виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Про це свідчить той факт, що в чинному Кримінальному кодексі України виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації передбачено як окрема обставина, що виключає злочинність діяння [8, 48-49]. Відповідно до ст. 43 Кримінального кодексу України "не є злочином вимушене заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам особою, яка відповідно до закону виконувала спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації з метою попередження чи розкриття їх злочинної діяльності" [1]. Особа, яка виконує спеціальне завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, підлягає кримінальній відповідальності лише за вчинення в складі організованої групи чи злочинної організації особливо тяжкого злочину, вчиненого умисно й поєднаного з насильством над потерпілим, або тяжкого злочину, вчиненого умисно й пов'язаного зі спричиненням тяжкого тілесного ушкодження потерпілому або

настанням інших тяжких або особливо тяжких наслідків. Крім того, у разі вчинення особою, яка виконувала спеціальне завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, таких злочинів, вона не може бути засуджена до довічного позбавлення волі, а покарання у виді позбавлення волі не може бути призначено їй на строк, більший, ніж половина максимального строку позбавлення волі, передбаченого законом за цей злочин [1]. Примітно, що аналогічні положення містять і відповідні відомчі нормативні акти, що регламентують організаційно-тактичні аспекти виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації.

Аналіз наведених положень чинного законодавства, на наш погляд, свідчить, що існуючий стан правової регламентації виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, хоча й здається на перший погляд достатньо повним, але при ретельному ознайомленні виявляється таким, що потребує вдосконалення з урахуванням міжгалузевих зв'язків, кореляції понять і визначень, особливостей організації й тактики правоохоронної діяльності.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що на сьогодні нагально необхідними є науково обґрунтовані підходи до вирішення завдань, які стоять перед правоохоронними органами, та подальші ґрунтовні дослідження в галузі правового забезпечення своєчасного попередження, виявлення й розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб.

Література

1. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду: за станом на 01.11.2011 р. № 3718-17. - [Електронний ресурс]: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI: за станом на 22.05.2012 р. - К.: Алерта, 2012. - 304 с.
3. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII із змін., внес. згідно із Законами України: за станом на 19.11.2012 р. № 3412-17. - [Електронний ресурс]: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
4. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду: за станом на 05.06.2011 р. № 3334-17. - [Електронний ресурс]: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
5. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні [Текст]: наказ Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5.
6. Албул С.В. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації: новий крок у правовому забезпеченні / С.В. Албул, С.А. Хімченко //

Правове життя сучасної України: Матеріали міжнародної звітної наукової конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу НУ "ОЮА" (16-17 травня 2013 р.) / Відп. ред. д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін // НУ "ОЮА" - Одеса: Фенікс, 2013. - 814 с. - С. 263-265.

7. Албул С.В. Гносеологічна функціональність правоохоронної розвідки // Південноукраїнський правничий часопис. - 2014. - № 2. - С. 28-31.

8. Кримінальне право України [Текст]: навч.-метод.

посіб. / [С.В. Албул, Д.О. Балабанова, А.А. Березовський та ін.]; за ред. В.О. Тулякова. - Одеса: Фенікс, 2010. - 456 с.

Григоренко О.І.,
ад'юнкт кафедри оперативно-розшукової
діяльності ОДУВС
Надійшла до редакції: 02.10.2014

УДК 343.98.06:343.123.11

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПРАЦІВНИКАМИ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Боднар В. Є.

Розглянуто поняття та основні елементи оперативно-розшукової характеристики злочинів у сфері службової діяльності, що вчиняються працівниками органів внутрішніх справ. Автор, на підставі аналізу існуючих точок зору, світової практики боротьби зі злочинністю, виказує особисте ставлення до означеного питання та надає конкретні пропозиції щодо вдосконалення теорії і практики оперативно-розшукової протидії вказаним злочинам.

Ключові слова: злочини у сфері службової діяльності; оперативно-розшукова характеристика; оперативні підрозділи; органи внутрішніх справ; оперативно-розшукова діяльність.

Рассмотрено понятие и основные элементы оперативно-розыскной характеристики преступлений в сфере служебной деятельности, совершаемых сотрудниками органов внутренних дел. Автор, на основе анализа существующих точек зрения, мировой практики борьбы с преступностью, выражает личное отношение к указанному вопросу и вносит конкретные предложения по усовершенствованию теории и практики оперативно-розыскного противодействия указанным преступлениям.

Ключевые слова: преступления в сфере служебной деятельности; оперативно-розыскная характеристика; оперативные подразделения; органы внутренних дел; оперативно-розыскная деятельность.

The concept and the basic elements of operational characteristics crimes related service activities committed by the police. The author, based on the analysis of existing perspectives, global practices in the fight against crime, expresses personal attitude to its appointed issues and provides specific suggestions for improving the theory and practice of operational competition of these crimes.

Keywords: crimes in the area of performance; Operational characteristics; operational units; bodies of internal affairs; operatively-search activity.

На сьогодні соціально-політичні та економічні перетворення в Україні призвели до негативних змін у динаміці злочинності. Криміналізація суспільства охопила й сферу діяльності органів внутрішніх справ, які впродовж останніх років здійснювали свої завдання у виключно важкій соціально-економічній і політичній обстановці. Це пояснюється тим, що злочини у сфері службової діяльності вчиняються службовими особами, які щороку

набувають практичного досвіду, постійно вдосконалюють старі й винаходять нові витончені способи, використовуючи при цьому передові досягнення науки та техніки. Доводиться констатувати, що злочини у сфері службової діяльності, які вчиняються працівниками ОВС, набувають організованого, витонченого й професійного характеру. Вони стають "галуззю злочинної індустрії" у сфері кримінального бізнесу. Слід зазначити, що злочини у сфері службової діяльності, вчинені працівниками ОВС, дедалі більше є проявами наявності корупції в органах влади, управління, у правоохоронних органах, банківських структурах, яка "розкладає" їх зсередини. Зазначені чинники значно ускладнюють криміногенну обстановку в Україні й вимагають негайної розробки адекватних цим новим умовам організаційно-тактичних основ діяльності по своєчасному попередженню, виявленню й припиненню злочинів у сфері службової діяльності, вчинених співробітниками ОВС, удосконаленню організації й тактики проведення оперативно-розшукових заходів.

Поняття, оперативно-розшукова характеристика та організація протидії злочинам у сфері службової діяльності й професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, розглядалися в працях Ю.П. Гармаєва, Т.А. Диканової, Б.М. Дудушкіна, В.В. Зоріна, Д.П. Маркова, Г.А. Матусовського, М.І. Мельника, В.І. Остапенка, В.П. Півненка, І.Ю. Смотракова, В.М. Шевчука, В.Ю. Шепітька, В.К. Шкарупи та інших. Окремі аспекти проведення слідчих і оперативно-розшукових заходів щодо попередження та розслідування злочинів у сфері службової діяльності були досліджені в роботах українських вчених: К.В. Антонова, Л.І. Аркуші, О.М. Бандурки, Г.М. Бірюкова, В.Л. Грохольського, Е.О. Дідоренка, О.Ф. Долженкова, І.П. Козаченка, О.Є. Користіна, В.А. Некрасова, В.Л. Регульського, І.В. Сервецького, О.П. Снігерьова, праці яких мають суттєве значення для наукового розроблення загальної теорії і методики попередження, припинення й розслідування злочинів у сфері службової діяльності, зокрема тим, що вчиняються працівниками органів внутрішніх справ. Разом з тим, за сучасних умов постає необхідність ужиття екстрених, більш жорстоких заходів у протидії корупційній діяльності працівників ОВС. За нашим переконанням, розроблення цих заходів можливе лише на підставі глибокого наукового дослідження всіх закономірностей вчинення працівниками ОВС злочинів у сфері службової діяльності, чому може сприяти ретельний аналіз оперативно-розшукової характеристики вказаних злочинів.

© В.Є. Боднар, 2014